

Autor si neujasňuje dostatočne ani pomer medzi rozumom a citom v etike. Je celkom určite pochybené vyhradzovať citu nejaký podstatný zástoj v mravnosti. Preto tvrdenie Masarykovo, ako by cit bol základom mravnosti (131), bolo naším dôkladnejšie a jasnejšie vyvrátiť. Cit je predsa vždy *len s prievodný zjav* („citové zafarbenie“) nejakého obsahu vedomia (viac-menej uvedomeného). Mravnosť je naproti tomu úkon *rozhodovania*, teda špecifická, samostatná činnosť, spravujúca rozumový materiál („dôvody“, prečo sa mám rozhodnúť tak, a nie inak). Ústredným záujmom pri mravnostnom rozhodovaní sa je teda *poznávanie*, porovnávanie mojej konkrétnej situácie s abstraktnou mravnostnou maximou – teda niečo celkom iného ako cit. Cit tu hrá tiež veľkú rolu ako v každom ľudskom počíne vôbec, ba tu vie až mimoriadne silno zasiahnuť, zasahovanie citu je tu, ale podstata alebo základ mravnosti to nie je. Podstata a základ mravnosti zostáva stále v celkom inom, v okruhu poznávania a voľby.

Z doteraz povedaného teda jasne vyplýva, že autorová etika je, žiaľ, čisto vyšpekulovaná, nereálna, protipsychologická, a tak teda neúčinná nielen u širokých ľudských vrstiev, ale – zvlášť v zodpovednejších, náročnejších mravnostných situáciách – ani u najkultivovanejších osobností. Ona by náš národ celkom určite zaviedla na scestie. Tým smerom Slovensko v nijakom prípade ísť nemôže a takto o základoch etiky filozofovať by bolo treba pokladať za verejne škodlivé a neprípustné.

Prevzaté z: Filozofický zborník MS, roč. VIII, 1947, č. 2, s. 98–110.

MALÁ POZNÁMKA K VEĽKÉMU PROBLÉMU ETIKY

Pán Dr. M. Ch.-H. venoval v poslednom čísle Filozofického zborníka MS (č. 2, 1947) obsiahlu pozornosť IV. časti mojej knihy *Rozprava o živote* svojimi „kritickými poznámkami s hľadiska kresťanskej morálky“. Lenže jeho poznámky nie sú ani kritické, tým menej filozofické, a nemáme teda o čom diškurovať; len z dobrej vôle chcem tu upozorniť na zásadné nedorozumenie, ponechávajúc stranou všetky podružnejšie omyly, z tohto nedorozumenia vyplývajúce, i okolnosť, že autor kritiky uviedol v takých rozsiahlych poznámkach len malú časť celkovej problematiky, ktorou sa v svojej kapitole zapodievam.

Pán Dr. M. CH.-H. postavil sa jednoducho na teologické stanovisko, znehodnocujúc pritom filozofiu: „*Samozrejmom povinnosťou každého človeka, zvlášť intelektuála, je preštudovať dôkladne fakt Zjavenia, s radosťou ho prijať a žiť dôsledne podľa neho, a nie podľa nejakého vždy problematického ľudského systému filozofického*“ (107). S tohto hľadiska vyčíta mi potom mravnostný progresizmus (?), vyčíta mi, že neuznávam heteronomnú morálku, že neuznávam utilitarizmus v morálke a že náboženstvo nepovažujem za dostatočnú základňu etiky. Keďže však ja som písal dielo *filozofické*, musel som sa v oblasti myšlienkovvej riadiť výhradne zákonmi, ktoré vo filozofii platia, t. j. *myšlienkovou záväznosťou*, ktorá nepozná absolútnu, vopred danú myšlienku (nech už akokoľvek nazvanú), *pretože to odporuje nášmu poznaniu*. To je zasa samozrejماً téza piatich storočí novovekej filozofie a len v tom spočíva celé naše nedorozumenie, že autor kritických poznámok túto základnú *filozofickú* tézu neráčil vziať ešte na vedomie. Číže on stojí na stanovisku dogmatickom, ja filozofickom. Preto on ani nepochopil noetický rozdiel medzi princípom viery a princípom vedy (hoci je vysokoškolsky graduovaný), a preto stojíme na mimobežkách a nemôžeme si *filozoficky* porozumieť. Pritom ja som sa nikdy nesnažil o znehodnotenie náboženstva ako on filozofie, len som si prirodzene dovolil poukázať i na jeho nedostatky a najmä jeho *mravnú* nedôslednosť

cez túto vojnu, ako aj na jeho mimonáboženskú zásahu do oblastí, ktoré sú mimo kompetencie jeho noetických možností, rovnako ako som v *oveľa väčšej miere* poukazoval vždy kriticky i na nedostatky filozofie. Čiže ja sa už štvrtstoročie snažím vo všetkých formách slúžiť filozofii, kým môj láskavý kritik nielen že filozofii neposlúžil, ale on by chcel s mnohými inými urobiť z nej ešte dnes slúžku teologie. *V tom sa teda rozchádzame v samých základoch.* Chcem tu však jasne vyzdvihnúť, že toto nedorozumenie nevyplýva azda z povahy filozofie, ktorá práve v oblasti etickej rovnako stavia i na kresťanskej morálke, lež výhradne len z dogmatického postoja teologického.

Nie div, že sme si potom nemohli porozumieť ani v jednotlivostiach. Ak sa slovom progresizmu mení mravnosť pokrok, je prirodzené, že som jeho stúpencom, ako som bol vždy stúpencom každého skutočného pokroku; je prirodzené, že som proti heteronomnej morálke, pretože je to *contradictio in adiecto*, ak nechcem povedať niečo horšie. Je prirodzené, že som proti utilitarizmu v etike; beriem na vedomie, že autor sa zaň oduševňuje, súčasne sa však na tej istej stránke (105) uráža, keď ja to nazvem utilitarizmom – chápem, že proti tejto logike sa mu moja musela zdať nedokonala. Môj človek sa mu zdá vysnivaný len preto, že skreslil moje myšlienky; ja som predsa nevlúčil utilitarizmus zo života, naopak, túto složku tam zdôrazňujem ako veľmi podstatnú, nezabudol som však pritom myšlienkovú *distingvovať*: že by utilitarizmus bol etický, o tom ma ani prenikavá logika môjho kritika nemôže presvedčiť. A môj „hodne zjemnený a zduchovnený“ utilitarizmus – ako ho nazval autor – „v službách vysokých ľudských hodnôt“, nie je už práve utilitarizmom, pretože neráta s odmenou, ani nemôže byť odmenený. – Masaryka som „neopravoval“, len môj kritik zamlčal, že som naopak uviedol celé Masarykovo kolísanie v tomto bode, najmä neuviedol, ak náboženstvo sa mnohým nevidí dostatočnou základňou etiky, že je to práve myšlienka masarykovská. Či už vari naši kritici zabudli, čo musel Masaryk práve v tomto smere vystáť? – Je dojemné, ako ma môj kritik poučuje o fakte, „že práve novodobá filozofia priviedla na svet také nevidané monstruozity, ako boly dve svetové vojny a nacistické a fašistické zverstvá“. Mal by som sa nad tým zamyslieť! Lenže jednak tým začínam práve svoju knihu, jednak už v dobe, keď nás ešte na Slovensku presvedčovali o tom, že kresťanstvo je slučiteľné s nacizmom (dôsledky heteronomnej morálky!), najväčšiu obžalobu tejto nemeckej filozofie nenapísal môj dnešný kritik, ale ja. Nemôžem však dúfať, že by môj príklad nasledovala cirkev s obdobne kritickým postojom k sebe samej, keďže to náboženstvo, ktoré ešte pred niekoľkými rokmi bolo vyhlasované – a to nie azda filozofom, lež profesorom teologie! – za slučiteľné s nemeckým národným socializmom, je dnes už podľa kritika zas jediné „pravé náboženstvo“, kým ostatné sú „všelijaké úbohé nepravé náboženstvá!“ (109). Ako sme však na vlastné oči videli, nie je ani pravé náboženstvo práve najpevnejšou základňou etiky a tzv. absolútna morálka je v podstate veľmi pružná. Môžeme si potom porozumieť, keď už aj nie filozoficky, aspoň m r a v n e?

Že ma pritom všetkom autor vyčastoval milými označeniami ako „nevedomec“ a pod., nijako mu nezazlievam: o svojej logickej a etickej superiorite ma tým nijako nepresvedčil a až bude starší, bude azda viacej dbať – dúfam – na silu myšlienky než na silné slová; konečne z nášho diskurzu vari jasne vysvitá, kto by potreboval základné lekcie z filozofie. A nebol to nik menší než práve TGM, ktorý z Martina musel počuť oveľa horšie slová a na ktorého sa dnes tak horlivo odvolávajú. – Chcem tu však poukázať ešte na dve veci. Autor sa nazdáva, že som nízko ocenil „mravnú výšku slovenskej inteligencie za minulej éry“. To je už konkrétne slovo, ktoré by stálo za reč! A je to maličkosť: stačí len, aby nám autor ukázal „mravnú výšku“ slovenskej vedúcej inteligencie a ja by som mu potom predostrel jej celkom reálnu, „nevysnivanú“ tvár. Keď sa už objavilo, ako sme vykonali politickú očistu, bol by to významný príspevok k našej očiste duchovnej. Na túto tému som veľmi dobre pripravený, pretože som práve tento m r a v n ý problém najbolestnejšie prežíval! – Za druhé, z celej dnešnej problematiky padlo do oka autorovi náhodou práve – ako on to nazýva – „forširovanie

česko-slovenského bratstva“; jemu je to otázka iba čisto praktická a ja som vraj o nej nepovedal nič. Naopak, ukázal som tam, ako už od obrodzenia je československá otázka otázkou predovšetkým ideologickou a tým potom v duchu Masarykovom európskou, svetovou. Ak ani toto môj kritik nepochopil, prežil najväčší otras svetových dejín naozaj nadarmo a o našom poslaní do budúcnosti bude mať veľmi hmlisté predstavy.

Celkom komickým sa však stal napokon autor „kritických „ poznámok, keď uzaviera, že „tako o základoch etiky filozofovať by bolo treba pokladať za verejne škodlivé a neprípustné“! Ja by som ho len ešte doplnil: dať mu teda vypiť pohár jedu, upáliť ho, do koncentráku s ním, alebo, ak to už nie je možné, aspoň ho umlčať – ako za minulej éry! Kritické to nie je, ani etické (možno už zajtra sa náš autor bude odvolávať na práva našej demokracie), znamenite to však ilustruje celkový autorov „kritický“ postoj k problému etiky!

I tu sa však bohužiaľ autor mylí, že by mohla byť národu škodlivá pokroková filozofia, organicky vyplývajúca z najlepších tradícií európskej kultúry a jej najbystrejších hláv. Národu škodí niečo iné: *myšlienkové zpiatočnictvo*. A tu musím poukázať na to, že autorovo myslenie sa pohybuje celkom ešte na úrovni Dr. Jehličky a jeho traktátu *Novoveká filozofia a Slováci*, kde Dr. Jehlička tiež odsúdil novovekú filozofiu a káže nám návrat do stredoveku. Náš kritický autor je síce opatrnejší a tak pregnantne to neformuloval, no jeho vývody sú tie isté ako Jehličkove. Nuž ak nám niečo škodilo, bolo to práve toto nečisté myslenie, naposledy ešte v rokoch 1938-44, ktoré utilitaristicky mieša nesúrodé kategórie, hľadá dozadu a nie dopredu, a predstiera niečo iné, než o čo mu vlastne ide. A proti tejto chorobe ducha *niet šibenicí*, len jeden liek: otvoriť si okná do *novoveku!*

(1948)

Svätopluk Štúr

Prevzaté z: *Philosophica Slovaca*, II-III, 1947-48, s. 227-229.

TROCHU PRAVDY O „ROZPRAVE“

RENÉ DESCARTES, Rozprava o metodě. Preložila Viera Szathmáry-Vičková. Poznámkami a doslovom opatril univ. doc. Dr. Jan Patočka. Laichter, Praha 1947.

Juraj Ciger (1914) – do filozofického života vstúpil v štyridsiatych rokoch po ukončení štúdia na *Kartovej univerzite v Prahe (1939)*.

Predmetom jeho filozofických úvah je široký okruh historicko-filozofických, logických a antropologických problémov. Spočiatku je to logika a moderný racionalizmus – Descartes je jeho doménou v slovenskej filozofii až dodnes. Po dokončení štúdia medicíny (1956) sa jeho vedecká a pedagogická činnosť rozširuje o otázku človeka s osobitným zreteľom na osobnosť. Rozšírenie jeho filozofického vzdelania o ďalšie špeciálno-vedné, najmä fyziologicko-biologické a psychologické poznatky mu umožňuje interpretovať osobnosť človeka ako jednotu viacerých rovín a dimenzií s osobitným zreteľom na morálku, kultúru a výchovu.

Svoje výskumné výsledky publikoval v desiatkach štúdií doma i v zahraničí. Monografické práce: Základy infinitezimálnej logiky